

HAKLARI DENGелеMEK: UNUTULMA HAKKI İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNE KARŞI

Balancing Rights: The Right To Be Forgotten v. Freedom of Expression

Arş. Gör. Ayşenur OCAK*

Geliş Tarihi: 27.12.2016

Kabul Tarihi: 27.09.2017

ÖZET

Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın (ABAD) kararıyla gündemimize, Anayasa Mahkemesi'nin kararıyla da hukukumuza dâhil olan unutulma hakkı, bireye, kendi hakkındaki bilgilerin Google gibi arama motorlarından kaldırılmasını talep etme imkanı verdiğiinden doğası itibariyle ifade özgürlüğünü sınırlamaktadır. Bu sınırlama ile itibarın korunması hedeflendiğinden, sınırlama meşru olarak kabul edilmektedir. Bu meşruiyeti kabul etmeyen bazı yazarlar unutulma hakkının sansürü masumlaştırdığını iddia etmektedirler. Karşı çıkanlar ise unutulma hakkının bireyleri "sanal hafıza"nın esaretinden kurtardığını ileri sürmektedirler. Google, ABAD'ın kararından bu yana, yalnızca iki buçuk yılda ve yalnızca Avrupa'da, 2 milyona yakın "unutulma" talebi almış ve bu taleplerin yaklaşık %45'ini kabul etmiştir. Anayasa Mahkemesinin unutulma hakkı kararından sonra ülkemizde de bu yönde birçok talep olacağını tahmin etmek zor değildir. Talepler arttıkça ifade özgürlüğü ile unutulma hakkı arasındaki gerilim de artacağından; bu iki hak arasında bir denge kurulması gerekmektedir. Bu çalışma, bu dengenin nasıl kurulacağına ilişkindir.

Anahtar Kelimeler: Kişisel veri, unutulma hakkı, ifade özgürlüğü, şeref ve itibarın korunması, özel hayata saygı hakkı

ABSTRACT

The right to be forgotten which is included into our agenda by European Court of Justice and also law by Turkish Constitutional Court restrict naturally the right to freedom of expression by allowing an individual the right to demand removal of personal data from search engines like Google. This restrictions is accepted legitimate because it aims protect one's reputation. Some writers who do not accept this legitimacy claim that the right to be forgotten make the censor innocent. The opponents, however say that this right rescue individuals from the "digital memory". After the decision of ECJ, in just to and half and in just Europe, Google had received approximately 2 million removal requests, and granted around %45 of them. It is not difficult to predict that, after decision of Turkish Constitutional Court, there will be many demands in our country. As the demands increase, the tension between freedom of expression and the right to be forgotten will also increases, thus it is necessary to balance between this two rights. This study is about how this rights will be balanced.

Keywords: Personal Data, the right to be forgotten, freedom of expression, the right to protection of reputation, the right to respect for private life.

GİRİŞ

İnsanın birlikte yaşamaya yönelik eğilimi ve sosyal ilişkilerdeki etkinliği onu toplumsal alana doğru yönlendirir. Ancak insan, bu toplumsallığın içerisinde kendine has özel bir alana ihtiyaç duymaktadır.¹ Bu özel alanın sınırları ve

* Galatasaray Üniversitesi, ayşenur.narin@gmail.com

¹ ARASLI, Oya; **Özel Yaşamın Gizliliği Hakkı ve T.C. Anayasasında Düzenlenişi**, Doçentlik Tezi, Ankara, 1979, s.8.

kapsamı kişiden kişiye farklılık gösterse de herkesin kendince tanımladığı bir özel hayatı vardır ve hukuk düzenince de korunmaktadır. Hukuki bir kavram olarak ilk kez 1819 yılında Fransa’da bir kanunun müzakeresi sırasında kullanılan özel hayat, daha sonra hukukçular tarafından yoğun bir şekilde ele alınmış, uluslararası ve ulusal metinlerde bir hak olarak düzenlenmiştir.²

Günümüzde, özel hayatın korunmasına yönelik çalışmalar farklı bir boyut kazanmıştır.³ Teknolojideki hayret ettirici gelişmeler özel hayatı hedef almışçasına sürmekteyken, hukuk, bu gelişmelerin yol açtığı sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu sorunlardan en göze çarpanı, internetin “sonsuz hafıza”nın bireyleri ebedi bir mağduriyete mahkûm etmesidir.⁴ Çevrimdışı dünyada, güncelliğini kaybeden bilgiler zamanla toplumun hafızasından silinip giderken, günümüzün çevrimiçi dünyasında internet, insanlara adeta unutmayı yasaklamaktadır. Artık tek bir ‘tık’la kişilerin hatırlamak istemediği birçok bilgiye rahatlıkla ulaşılmaktadır. Öyle ki, “google ne diyorsa onun sen” sloganıyla hareket eden itibar yönetim şirketleri, kişileri, arama motorunda çıkan ilk 10 sonuçla tanımlamaktadırlar.⁵ Böylece, internette yer alan bilgilerin öznesi konumundaki bireyler, sürekli olarak geçmişlerinin boyunduruğunda yaşamak zorunda kalmaktadırlar.

Avrupa Birliği, bu gelişmelerin olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak ya da azaltmak amacıyla 1995 yılında, Veri Koruma Direktifi’ni(VKD) yürürlüğe koymuştur.⁶ Bu direktif, hazırlandığı zaman ve koşullardan da anlaşılacağı üzere, çağımızdaki teknolojik gelişmelerin yol açtığı sorunları karşılamada yetersiz kalmaktadır. Buna rağmen, internet ve özel hayat ilişkisi bakımından, yeni bir devrin başlangıcı olarak kabul edilebilecek ve çalışmanın devamında değerlendirilecek “Google Kararı”⁷, bu direktifin yorumlanması sonucunda verilmiştir. Kararda, ABAD, bireylerin kendileri hakkındaki bilgilerin yer aldığı arama sonuçlarından bazılarının kaldırılmasını talep edebileceği sonucuna ulaşarak “unutulma hakkı”⁸ yaratmıştır.⁸ Bu karar ile dikkatlerin üzerinde yoğunlaştığı unutulma hakkı, hukukçular tarafından tartışılmaya başlamış,

² İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi (md. 12) Kişisel ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (md. 17), Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (md. 8)

³ DANIŞMAN, Ahmet; **Ceza Hukuku Açısından Özel Hayatın Korunması**, Selçuk Üniversitesi, Y. No:99, Hukuk Fakültesi Y.No:10, Konya 1991, s.8.

⁴ WECHSLER, Simon, The Right to Remember: The European Convention on Human Rights and the Right to Be Forgotten, Columbia Journal of LawandSocialProblems, 49:1, 2015, s. 136.

⁵ <https://www.wired.com/2009/02/you-are-what-go> (15.12.2016)

⁶ WECHSLER, a.g.e., s. 136.

⁷ Orijinal adı “Google Spain SL and Google Inc. v. AgenciaEspañola de Protección de DatoandMarioCostejaGonzález”,(C-131/12, 13.05.2014) olan başvuru, bu çalışmada “Google Kararı” olarak anılacaktır.

⁸ A.g.e., s. 136.

tüm eleştirilere rağmen⁹, Veri Koruma Direktifi'nin yetersiz kaldığı hususları düzenlemek ve Direktif'in zayıf yanlarını güçlendirmek amacıyla hazırlanan¹⁰ ve 27 Nisan 2016 tarihinde kabul edilen Genel Veri Koruma Regülasyonu'nda açıkça kabul edilmiştir.¹¹

ABAD'ın kararına, daha açık bir ifadeyle unutulma hakkına yönelik eleştirilerin temelinde, özel hayata saygı hakkının özelleştirilmiş bir hali olan bu hakkın, ifade özgürlüğü sınırlama ve internet sansürünü meşrulaştırma potansiyeline sahip olduğu iddiaları yer almaktadır.¹² Buna göre, unutulma hakkı her ne kadar elde ediliş amacıyla “bağlantılı, sınırlı ve ölçülü” olmayan bilgileri¹³ kapsıyor olsa da ifade özgürlüğünü anlamsızlaştırmaktadır ki bu yüzden Avrupa'da kabul edilen bu hakkın Amerika'da uygulanması mümkün değildir.¹⁴

İfade özgürlüğü ve özel hayata saygı hakkı bakımından ortaya çıkan bu çatışma hali yeni değildir. Aralarında hiyerarşi kurulamayacak bu haklardan her ikisinin de doğasında diğerini sınırlayıcı bir risk bulunmaktadır. Bu yüzden ki, gerek Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gerekse Anayasa Mahkemesi kararlarında, özel hayata saygı hakkı ile ifade özgürlüğü arasında sistematik bir değerlendirme yapılarak bu haklar arasında bir denge kurulmaya çalışılmaktadır. Ne var ki, söz konusu internet olduğunda, ifade özgürlüğü ile özel hayata saygı hakkı arasında, bir seçim yapma sonucu doğurmaksızın adil bir dengenin kurulması zannedildiğinden de zordur. Zira ifade özgürlüğünün etkili bir biçimde yerine getirilmesini sağlayan internet ile bireylerin hayatta “yeni bir sayfa açma”sına engel olan internet aynı internettir.

⁹ FLORIDI, Luciano, “The Right to Be Forgotten: A PhilosophicalView, H:/HEINR/JRE 2015/3d/00-Floridi.3d, 25.09.2015, s. 2; ZITTRAIN, Jonathan, “Dont Force Google To “Forget””, **N.Y. TIMES**, May 2014 (12.12.2016) ; E Frantziou, ‘Further Developments in the Right to be Forgotten: The EuropeanCourt of Justice’s Judgment in Case C-131/12, Google Spain, SL, Google Inc v Agencia Espanola deProteccion de Datos’ (2014-14)**Human Rights Law Review** 2014-14, Oxford UniversityPress, s. 761, 769. PESTON, Robert, “Why has Google Cast Me Into Oblivion?”,**BBC**, 2. July 2014 (22.12.2016)

¹⁰ Factsheet on “The Right To Be Forgotten” Ruling, EuropeanCommission, s. 2.

¹¹ General Data ProtectionRegulation, 2016/679, <http://eur-lex.europa.eu/> (15.12.2016)

¹² LEE, Edward, “The Right to Be Forgotten v. Free Speech”,**A Journal of Law and Policy for the Information Society** (Forthcoming); Chicago-Kent College of Law Research Paper, August 26, 2015. s. 15; PATRY, Melody, “Are search engines the ultimate arbiters of information?”**INDEX**, 14 May 2014, www.indexonensorship.org (15.12.2016); WECHSLER, a.g.e., s. 143-145.

¹³ Google Spain, a.g.e., para. 94. 95/46/EC sayılı Veri Koruma Direktifi'nde “adequate, relevant and not excessive” olarak ifade edilen bu ilkeler, Direktif'e uygun olarak hazırlanan 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nda “sınırlı, bağlantılı ve ölçülü” olarak karşılık bulduğundan, çalışmada bu kavramlar tercih edilmiştir.

¹⁴ LEE, a.g.e, s. 2; LUCKERSON, Victor, “Americans Will Never Have The Right to Be Forgotten”, **TIME**, 14 May 2014, <http://time.com/> (15.12.2016)

Bu amaçla, bu çalışmada öncelikle unutulma hakkının kapsamı ele alınacak, ardından bu hak hukuki düzenlemeler ve yargı kararları ışığında temellendirilecektir. Daha sonra da AİHM ve Anayasa Mahkemesi'nin kararlarından yola çıkarak ifade özgürlüğü ile unutulma hakkı arasında nasıl denge kurulacağı hususu açıklığa kavuşturulacaktır.

I. UNUTULMA HAKKININ KAPSAMI

A. Unutulma Hakkının Tanımı

Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın kararından sonra yoğun bir şekilde tartışılmaya başlanan unutulma hakkının net bir tanımını yapmak kolay değildir. Doğurduğu sonuçlar itibariyle, bu hak bireylerin internetin sınırsız hafızasına karşı korunması, yeni bir sayfa açabilmelerine imkân tanınması ya da ölçsüz önyargılara karşı korunması olarak ifade edilebilir. Ancak bu hiç bir zaman, tanınmış insanların sıradanlaştırılması ya da suçluların masumlaştırması olarak algılanmamalıdır.¹⁵ Zira unutulma hakkının kabul edilmesiyle geçmişte olduğu gibi, bireyin hataları, işlediği suçlar ya da başkalarından saklamak isteyeceği tüm bilgiler internet üzerinden geçmişe gömülecekse de, ilgililerce basılı yayınlar üzerinden bu bilgilere ulaşılabilecektir.

Ne Google Kararı'nda ne de Genel Veri Koruma Direktifi'nde unutulma hakkı tanımlanmış, her ikisinde de hakkın içeriği ve hangi şartlarda uygulanabileceğine yönelik açıklamalarla genel bir çerçeve çizilmiştir. Hal böyle olunca da unutulma hakkını tanımlama işi hukukçulara düşmüş ve bugüne dek çeşitli tanımlar ortaya çıkmıştır. Bu tanımlara göre unutulma hakkı genel olarak, meşru amacını kaybeden kişisel verilere ilişkin içeriğin veri öznesinin talebi üzerine kaldırılması anlamına gelmektedir.¹⁶

B. Unutulma Hakkının Kişisel Verilerin Korunmasına İlişkin Diğer Haklardan Farkı

Unutulma hakkı yukarıda ifade edildiği gibi genel bir biçimde tanımlanabiliyor olsa da, içeriğin kaldırılması ile tam olarak neyin kastedildiği netleştirilmiş değildir. Bazı yazarlar, unutulma hakkını; *righttoerasure* (*silinme*

¹⁵ Factsheet on "The Right To be Forgotten" Ruling, s.4.

¹⁶ FAZLIOĞLU, Müge, "Forget me not: the clash of the right to be forgotten and freedom of expression on the Internet", **International Data Privacy Law**, 27 May 2013, s. 2. ; Factsheet: Why do we need an EU data protection reform?, European Commission, AKGÜL, Aydın, "Kişisel Verilerin Korunmasında Yeni Bir Hak: "Unutulma Hakkı" ve AB Adalet Divanı'nın "Google Kararı", **TBB Dergisi**, 2016 (116), s.17.

*hakkı) verighttooblivion*¹⁷ile eş anlamlı olarak kullanırken¹⁸ bu görüşe karşı çıkan diğer yazarlar ilkinin kişinin rızasının olmaksızın işlenen verilerin silinmesini talep etme; ikincisinin ise özellikle geçmişteki mahkûmiyete ilişkin verilerin yayınlanmasına engel olma hakkı olduğunu ileri sürerek bu haklar arasındaki ayrımlara dikkat çekmektedir.¹⁹

Hakkın kavramsallaştırılmasında karşılaşılan bu güçlük, salt teorik bir tartışma olarak görülmemelidir; çünkü kavramsallaştırmadaki farklılık uygulamaya da yansımaktadır. Bunun en dikkat çeken örneklerinden biri unutulma hakkının, içeriğin silinmesi ya da tamamen internetten kaldırılması olarak anlaşılmasıdır. Gerçekten de unutulma hakkının genel çehresinin ortaya koyulduğu tanımların çoğunda, ifade özgürlüğü bakımından ehemmiyet taşıyan bu husus genellikle gözden kaçırılmakta ya da önemsenmemektedir. Oysa bireylerin unutulma hakkı talebinin kabul edilmesi durumunda kişisel veriler değil kişinin isminin yazılmasıyla arama sonuçlarında çıkan linkler silinmektedir.²⁰ Hukuka aykırı olarak ya da kişinin rızası alınmadan işlenen veriler zaten özel hayata saygı hakkı kapsamında korunduğundan bu verilerin silinmesinden bahsedilebilirse de bunu unutulma hakkını kapsayacak şekilde genellemek doğru değildir.²¹

Nitekim Avrupa Birliği Adalet Divanı, unutulma hakkının kabul ettiği Google Kararı'nda kişilerin belli şartlar içerisinde arama motorlarından “kişisel verilere ilişkin linklerin kaldırılmasını talep edebilme” hakkına sahip oldukları belirtilmiştir.²² Komisyon'un karara ilişkin bilgi notunda da içeriğin kaldırılması ile linkin kaldırılmasının aynı şey olmadığı konusu özellikle vurgulanarak bu ayırım ortaya koyulmuştur.²³

¹⁷ Fransa'da kabul edilen, İtalya ve İspanya'da uygulanan bu hak bakımından unutulma hakkından farkını ortaya koyacak türkçe bir hukuk terimi bulunamadığından bu şekilde kullanılmıştır.

¹⁸ AĞÜL, a.g.e., s. 16 ; XANTHOULIS, Napoleon, “Conceptualizing a Right to Oblivion in the Digital World”, Research Essay at University College London, May 2012, s. 16 ve devamı.

¹⁹ TAMO, Aurelia ; GEORGE, Damian, “Oblivion, Erasure and Forgetting in the Digital Age, Journal of Intellectual Property”, **Information Technology and E-Commerce Law**, 5 (2) 2014, www.jipitec.eu (17.12.16)

²⁰ CARBONE, Chelsea E., “To Be Or Not To Be Forgotten: Balancing The Right To Know With The Right To Privacy In The Digital Age”, **Virginia Journal of Social Policy & the Law**, Vol.22:3, s. 538, 544 ; WECHSLER, a.g.e., s. 156 ; GALEA, a.g.e., s. 30.

²¹ Google da bu ayrıma dikkat çekerek kullanıcılarına şu uyarıyı yapmaktadır: “Google arama sonuçları, web üzerinde herkese açık olarak bulunan içeriğin yansımasıdır. Arama motorları, doğrudan web sitelerinden içerik kaldıramazlar. Bu nedenle, arama sonuçlarının Google'dan kaldırılması içeriğin web'den kaldırılmasını sağlamaz. Bir içeriği web'den kaldırmak istiyorsanız, söz konusu içeriğin yayınlandığı sitenin web yöneticisi ile bağlantı kurmanız ve kendisinden değişiklik yapmasını istemeniz gerekir.” <https://www.google.com.tr/intl/tr/policies/faq/>

²² Google Spain Kararı, para.93.

²³ Factsheet on “The Right To be Forgotten” Ruling, s. 4.

Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru kararından yola çıkarak da aynı sonuca ulaşmak mümkündür. Daha sonra ayrıca ele alınacak bu kararda, Mahkeme, Anayasa'da açıkça düzenlenmeyen²⁴ unutulma hakkının devletin kişinin maddi ve manevi varlığının geliştirilmesindeki pozitif yükümlülüğünün(m.5), şeref ve itibarın korunması hakkının(m.17) ve kişisel verilerin korunması hakkının(m.20) doğal bir sonucu olduğunu ortaya koymuş, bu hakkın internet vasıtasıyla ulaşılması kolay olan ve dijital hafızada bulunan haberlere "erişimin engellenmesi" için gerekli olduğu sonucuna ulaşmıştır.²⁵

II. UNUTULMA HAKKININ HUKUKİ TEMELLENDİRİLMESİ

A. Unutulma Hakkının Hukuki Kökeni ve Gelişimi

ABAD'ın Google Kararı ile bir insan hakkı olarak kabul edilen unutulma hakkı, Avrupa Komisyonu'nun 2012 yılındaki önerisiyle insan hakları literatürüne girmiştir. Esasında, her ne kadar "unutulma hakkı" (*therightto be forgotten*) olarak kavramsallaştırılmış olmasa da, bireylerin dijital hafızadan silinme taleplerini karşılamaya yönelik yargı kararları ve yasal düzenlemeler daha eskilere dayanmaktadır. Bu konuda, Arjantin'de 2006 yılında Virginia Da Cunha tarafından, arama motorlarında listelenen cinsel içerikli sayfalarda isminin ve resimlerinin yer aldığı iddiasıyla Google ve Yahoo'ya karşı açılan davanın bir milat olduğu söylenebilir.²⁶ Davaya bakan hâkim, Anayasa'da bu konuda açık bir düzenleme olmamasına rağmen, kişinin itibarının korunması ve özel hayata saygı haklarını referans alarak ihlal kararı vermiş, söz konusu internet sayfalarının kaldırılmasına hükmetmiştir.²⁷ Unutulma hakkının yasal kökeni olarak ise Fransa'da 2010 yılında yasal olarak kabul edilen ve le droit à l'oubli—ya da "right of oblivion" şeklinde ifade edilen, bireylerin geçmişteki mahkûmiyetlerinin yeniden yayınlanmasını önleyen hak gösterilmektedir.²⁸ Bu

²⁴ Mahkeme'nin unutulma hakkının Anayasa'da düzenlenmediğini belirtmesinden, bu hakkın Anayasa'nın 20. maddesinde açıkça düzenlenen "kişisel verilerin korunması hakkı"ndan, dolayısıyla "verilerinden silinmesi"nden farklı olduğu çıkarımı yapılabilir. Zira Anayasa'nın bu maddesinde, kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsayan bu hak kapsamında kişisel veriler ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir.

²⁵ N.B.B. Başvurusu, 2013/5653, 3.3.2016, para. 47.

²⁶ BOSSLER, Ana, "MetadataAnalytics, Law, andtheFuture of Internet", (ed.WINTER, Jenifer; ONO, Ryota) **TheFuture Internet: AlternativeVisions**, Springer, 2015, s.146. ; "Google Fighting New Right To Be Forgotten Proposal", **InformationWeek**, 08.06.2015.

²⁷ Temyiz aşamasında karar bozulmuş, karşı oy kullanan Yargıç Sanchez diğerlerinden farklı olarak, arama sonuçlarında bireyin kişisel bilgilerinin ortaya çıkmasında arama motorlarının da sorumlu tutulması gerektiğini ifade etmiştir. CARTER, Edward L., "Argentina's Right to Be Forgotten", **Emory International LawReview**, Volume 21, Issue 1, 2013, s. 25-31.

²⁸ ROSEN, Jeffrey, "The Right To Be Forgotten", 2012, **Stanford LawReview** ,www.stanfordlawreview.org ; GALEA, Manuel, The Right to be Forgotten: a balance between

gelişmeler gösteriyor ki, daha internetin gelişmeye başlamasıyla özel hayata saygı hakkı için tehlike çanları çalmaya başlamıştır. Bu sese kulak veren Avrupa Komisyonu, 2012 yılında hazırladığı taslağın 17. maddesinde unutulma hakkına yer vererek tutulmasında meşru amaç bulunmayan kişisel verilerin, veri öznesi kişilerin talebi halinde kaldırılması gerektiğini belirtmiştir.²⁹ Öneri henüz kabul edilmeden, 2014 yılında ABAD'ın verdiği Google Kararı ile Avrupa Birliği vatandaşlarının unutulma hakkı kabul edilmiş³⁰ ve karardan 2 yıl sonra yürürlüğe giren Genel Veri Koruma Regülasyonu'yla da unutulma hakkı yasal bir zemine oturtulmuştur. ABAD'ın kararından sonra unutulma hakkı Japonya³¹, Endonezya³², İtalya³³, Belçika³⁴ gibi birçok ülkede, yargı organları tarafından kabul edilmiştir.

Türk hukukuna bakılacak olursa, unutulma hakkına ilişkin anayasal ya da yasal bir düzenlenmenin olmadığı görülmektedir. Ancak anayasal ve yasal düzenlemelerdeki bu eksikliği, Türk hukukunda unutulma hakkının kabul edilmediği şeklinde yorumlamak doğru değildir. Zira 17.06.2015 tarihli Yargıtay kararında unutulma hakkına atıfta bulunulmuş ve 3.3.2016 tarihli Anayasa Mahkemesi kararı unutulma hakkı ışığında verilmiştir.

B. Unutulma Hakkına İlişkin Başlıca Düzenlemeler

1. Avrupa Veri Koruma Direktifi (95/46)

Unutulma hakkı, yeni bir insan hakkı kavramı gibi görünüyorsa da Avrupa Birliği Adalet Divanı, verdiği karardan neredeyse yirmi yıl önce yürürlüğe giren Veri Koruma Direktifi'nin maddelerini yorumlayarak Avrupa Hukukunda unutulma hakkının zaten var olduğunu ortaya koymuştur. Sözü

privacy and public rights? , Doktora Tezi, s. 34.

²⁹ ROSEN, a.g.e.

³⁰ “Kural olarak, bir AB Direktifi ile bireylere doğrudan bir hak ihdas ediliyorsa, Direktifin bir üye ülkede iç hukuka uygulanması beklenmeksizin, o ülkedeki AB vatandaşları direktife dayanarak mahkemeden bu hakkın korunmasını talep edebilmektedirler. Veri Koruma Direktifi, bireye sağladığı “mahremiyet hakkı” nedeniyle hak ihdas edici niteliktedir. Bu sebeple, AB üyesi olan ancak henüz Direktifi uyumlaştırmamış olan bir ülkenin vatandaşları da, kendi ülkelerinde mahkemeden bu haklarına saygı gösterilmesini ve haklarının uygun araçlarla korunmasını isteyebilmektedirler.” CİVELEK, Dilek, **Kişisel Verilerin Korunması ve Bir Kurumsal Yapılanma Önerisi**, Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, s. 73.

³¹ “Japanese court recognizes ‘right to be forgotten’ in suit against Google”, The Japan Times, 27.02.2016 <http://www.japantimes.co.jp/>, (25.12.2016)

³² “Indonesia’s ‘Right to Be Forgotten’ Raises Press Freedom Issues”, The Wall Street Journal, 31.10.2016, <http://www.wsj.com/> (25.12.2016)

³³ “The ‘right to be forgotten’: The first Italian decision”, 02.06.2016, <http://warwicklegal.com/> (25.12.2016)

³⁴ “The right to be forgotten officially recognized by the Supreme Court”, 27.10.2016, <http://www.cairnlegal.be/> (25.12.2016)

edilen Direktif'in unutulma hakkının kaynağı olarak kabul edilen³⁵ 12(b) maddesinde, veri öznelerinin veri sorumlusundan³⁶, Direktif'in hükümlerine özellikle verinin eksik ya da hatalı olması bakımından uygun olmayan verilerin düzeltilmesini, silinmesini ya da erişimin engellenmesini talep edebilme hakkı düzenlemektedir.³⁷

Verilerin niteliğine ilişkin 6. maddede ise kişisel verilerin toplandığı ve/veya daha sonra işlendiği amaçlar ile *bağlantılı, sınırlı ve ölçülü* olması gerektiği belirtilmiştir.³⁸ Buradan anlaşılacağı üzere, Veri Koruma Direktifi, veri öznelerine, toplandığı sırada veya sonrasında işlendiği amaçlar için bağlantılı, sınırlı ve ölçülü olmayan verilerin düzeltilmesini, silinmesini ve bu verilere erişimin engellenmesini talep edebilme imkânı sağlamaktadır.³⁹ Dolayısıyla, Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın Google Kararı ile yeni bir hak ihdas edilmemiş, var olan bir hak gün yüzüne çıkarılmıştır. Komisyonun hazırladığı bilgi notunda da Adalet Divanı'nın "zaten var olan bir hakkı kabul ederek genel bir prensip ortaya koyduğu" vurgulanmıştır.⁴⁰

2. Genel Veri Koruma Regülasyonu⁴¹

Veri Koruma Direktifi'nden farklı olarak Genel Veri Koruma Regülasyonu'nda, unutulma hakkı açık bir biçimde düzenlenmiştir. Regülasyon'un unutulma hakkına ilişkin 17. maddesi üç fıkradan oluşmaktadır; birinci fıkrada bireylerin hangi durumda kişisel verilerinin kaldırılmasını talep edebileceği ve ikinci fıkrada bireylerin talebinden sonra ne yapılması gerektiği konusu yer almaktadır. Nihayet üçüncü fıkrada ise birinci ve ikinci fıkranın uygulanamayacağı haller sıralanarak unutulma hakkının sınırları çizilmiştir.⁴²

³⁵ Factsheet on "The Right To be Forgotten" Ruling, s. 2.

³⁶ Direktifte, "datacontroller" olarak ifade eden kavram, Direktif'e uygun olarak hazırlanan 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nda "veri sorumlusu" olarak karşılık bulduğundan bu terim tercih edilmiştir. Veri sorumlusu, kişisel veri işleminin amaçlarını ve yöntemini birlikte veya tek başına belirleyen kişi, organ, ajans veya kamu kurumuna denmektedir." CİVELEK, a.g.e., s.75.

³⁷ 95/46/EC, Article 12 : *Right of access: Member States shall guarantee every data subject the right to obtain from the controller : (...) (b) as appropriate the rectification, erasure or blocking of data the processing of which does not comply with the provisions of this Directive, in particular because of the incomplete or inaccurate nature of the data; (c) notification to third parties to whom the data have been disclosed of any rectification, erasure or blocking carried out in compliance with (b), unless this proves impossible or involves a disproportionate effort.*

³⁸ 95/46/EC, Madde 6(c).

³⁹ WECHSLER, a.g.e., s.139-140.

⁴⁰ Factsheet on "The Right To be Forgotten" Ruling, s. 2.

⁴¹ Regülasyon 24 Mayıs 2016'da yürürlüğe girmiştir. Böylece üye ülkelerin mevcut iç hukuklarını bu düzenlemeye uydurmaları için gerekli 2 yıllık süre başlamıştır.

⁴² 2016/679, (27 April 2016), Official Journal of the European Union, 4 May 2016,

Buna göre, bireyler, verinin toplanma veya işlenme amacının ortadan kalkmış olması; verinin işlenmesi konusundaki veri öznesinin rızasının geri çekilmiş olması; üzerinde uzlaşılan veri muhafaza zamanının dolması; verinin daha fazla işlenmesini gerektirecek yasal bir dayanağın olmaması, verinin işlenmesinin diğer nedenlerle Avrupa Birliği ya da üye devletin iç hukuku kuralları ile uyumsuz olması hallerinde, veri özneleri verinin silinmesini talep edebilecektir.⁴³ Bu talebin kabul edilmesiyle de veri sorumlusu veriyi silme veya erişilemeyecek hale getirme yükümlülüğü altına girmektedir. Bu yükümlülük, üçüncü kişilerin veriye link verebilmesini, kopyalamasını ya da yeniden yayınlamasını engelleyecek şekilde yerine getirilmeli ve bunun için gerekli teknik önlemler alınmalıdır.⁴⁴

Bireylerin mahremiyeti bakımından son derece önemli olan bu hak da diğer haklar gibi sınırsız değildir. 17. maddenin 3. fıkrasında belirtilen hallerde, söz konusu olan kişisel veriler olsa da kamu hakları bir adım öne çıktığından arka planda kalan unutulma hakkının uygulanması mümkün olmayacaktır. Buna göre, veri sorumlusu, verinin işlenmesi ifade hürriyetinin kullanılması için gerekli ise (17/3(a)); kamu sağlığını ilgilendiriyorsa (17/3(c)); bilimsel ve tarihsel çalışmalar için bir arşiv niteliği taşıyorsa (17/3(d)) ve yasaların gerekli kıldığı konularda ise (17/4(b)) bireylerin unutulma taleplerini reddedecektir.⁴⁵

C. Unutulma Hakkına İlişkin Örnek Kararlar

1. Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın "Google Kararı"

Daha önce de ifade edildiği üzere, unutulma hakkına ilişkin kararlar internetin gelişmesiyle paralel olarak ilerlemiş olsa da, ABAD, bireylerin açıkça unutulma hakkına sahip olduğunu ortaya koyan ilk mahkemedir. Google ve La Vanguardia isimli gazeteyle karşı açılan davada, davacı Costeja González, bir internet kullanıcısının arama motoru Google'da kendisinin adını yazarak arama yaptığında, daha ilk sayfada "La Vanguardia" isimli günlük bir gazetenin söz konusu kişinin sosyal güvenlik borçlarının iyileştirilmesi için mülkünü satmak zorunda kalmasına ilişkin bilgilerin yer aldığı 1998 yılına ait iki farklı tarihli haber linkinin çıktığını ileri sürmüştür.⁴⁶ González, ayrıca Google'ın arama sonuçlarının bir tür 'veri işleme' olduğunu, bu yüzden veri sorumlusu olarak kabul edilmesi gerektiğini ve böylece Veri Koruma Direktifi kapsamında verilerin işlenmesinden sorumlu tutulabileceğini iddia etmiştir.⁴⁷ Şikâyeti inceleyen İspanyol makamları, başvurunun gazeteyle ilişkin kısmını

⁴³ GVKR, 2016/679, 17(1)

⁴⁴ GVKR, 2016/679, 17(2) ; VIJFVINKEL M.M., *Technology and The Right To Be Forgotten*, Master's Thesis, Radboud University, s. 12.

⁴⁵ XANTHOULIS, a.g.e., s. 15

⁴⁶ Google Spain Kararı, a.g.e.

⁴⁷ WECHSLER, a.g.e., 141.

reddederken Google'a yönelik şikâyetleri kabul etmiş ve Google'ın ilgili linkleri kaldırmasına karar vermiştir. Google'ın temyiz başvurusu üzerine, İspanya Yüksek Ulusal Mahkemesi davayı ABAD'a taşımıştır.⁴⁸

Kişisel verilerin yer aldığı internet sayfası ile arama motorunda çıkan linkler bir bütün kabul edilebilirse de, Mahkeme bu ikisini birbirinden ayırdığından gazeteye ilişkin bir değerlendirme yapmamış; Google'a ilişkin değerlendirmesinde ise öncelikle arama motorlarının, internet üzerinde kullanıcıların normalde bulamayacağı verilerin, veri öznesinin adının yazılması suretiyle kolayca bulunur hale gelmesinde belirleyici bir rolü olduğunu ortaya koymuştur. Bu bakımdan, arama motorları ifade özgürlüğünü kullanarak bireylerin özel hayata saygı ve veri korunması haklarına yönelik müdahaleleri arttırmaktadır.⁴⁹

Veri Koruma Direktifi'nde yer alan düzenlemeler ışığında yapılan inceleme sonucunda, Mahkeme, Google'ın, başvuranın adının yazılmasıyla çıkan haber sonuçlarına ilişkin linkleri kaldırması gerektiğine karar vermiştir. Direktif'in kişisel verilerin toplandığı ve/veya daha sonra işlendiği amaçlar ile *bağlantılı, sınırlı ve ölçülü* olması gerektiği⁵⁰ hükmünün yer aldığı 6. maddesi ile veri öznelerinin veri sorumlularından, Direktif'in hükümlerine özellikle verinin eksik ya da hatalı olması bakımından uygun olmayan verilerin düzeltilmesini, silinmesini ya da erişimin engellenmesini talep edebilme hakkı olduğuna ilişkin 12. maddesinin birlikte değerlendirilmesiyle verilen kararda arama motorlarının verileri indeksleme, depolama ve son kullanıcılara ulaşmasını sağlama açısından düzenleyici rol üstlendiği, bu yüzden veri sorumlusu olarak kabul edilebileceği belirtilerek kişisel verilerin işlenmesinde arama motorlarının sorumluluğu ortaya konulmuştur.⁵¹ Bu ilkelerin olaya uygulanmasıyla, haberin üzerinden on yıl geçtiği için verinin işlendiği amacın ortadan kalktığına, veri öznesi González'in unutulma hakkı talebinin kabul edilmesi gerektiğine karar verilmiştir. İroniktirki, Google'a isminin yazılması ile sosyal güvenlik borçlarının iyileştirilmesi için mülkünü satmak zorunda kalmasına ilişkin bilgilerin yer aldığı linklerin kaldırılması talep eden ve talebi kabul edilen González'i artık tüm dünya tanıyor ve unutulmasını istediği geçmişi herkesçe biliniyor.

2. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun Kararı

Türk hukukunda, unutulma hakkı ilk kez Yargıtay Hukuk Genel Kurulu tarafından kabul edilmiştir. Cinsel saldırı mağduru davacının adının rumuzlanmadan altı ciltlik bir hukuk kitabına aynen basılmasına ilişkin

⁴⁸ GALEA, a.g.e., s. 73.

⁴⁹ A.g.e., s. 75.

⁵⁰ Data Protection Directive, Art. 6/1-c.

⁵¹ Google Spain, C-131/12, para. 23,62.

davada, davalılar söz konusu kitapların bilimsel eser niteliğinde olduğunu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında da davaların davacıların ismiyle adlandırıldığını, kitabın zaten geniş kitlelere hitap etmediğini ileri sürmüş, aleniyet kazanan kararlarda özel hayattan ve kişilik hakkının ihlalden bahsedilemeyeceğini savunarak davanın reddini talep etmişlerdir.⁵²

Davaya bakan İzmir 3. Asliye Hukuk Mahkemesi'nin davacının kişilik haklarının zedelendiğini kabul ederek manevi tazminat talebini kısmen kabul etmesiyle karar temyiz edilmiştir. Kararı inceleyen Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, davacının isminin rumuzlanmadan yayımlandığı kitabın bilimsel bir eser olduğuna dikkat çekmiş; aleniyet kazanmış ve kamu malı haline gelmiş Yargıtay ilamının bilimsel çalışma ürünü olan kitapta olduğu gibi yer almasını bilimsel araştırma özgürlüğü kapsamında değerlendirmiş ve davacının kişilik haklarının zedelenmediğine karar vermiştir. Oy çokluğu ile verilen kararda, karara katılmayan hakim "unutulma hakkını" vurgulayarak mağdurun ömür boyu psikolojik bir sarsıntı içerisinde kalacağını belirtmiştir.⁵³

Yerel mahkemenin direnmesiyle karar Hukuk Genel Kurulu'nun önüne gelmiştir. Kararı inceleyen HGK, sorunun temelinde kişilik hakları ile bilim ve sanat hürriyetinin dengelenmesini gerektiren unutulma hakkının olduğunu ifade ederek konuyu bu hak kapsamında ele almıştır. Karar'da unutulma hakkı "*üstün bir kamu yararı olmadığı sürece, dijital hafızada yer alan geçmişte yaşanan olumsuz olayların bir süre sonra unutulmasını, başkalarının bilmesini istemediği kişisel verilerin silinmesini ve yayılmasının önlenmesini isteme hakkı*" olarak tanımlandıktan sonra unutulma hakkının dijital veriler için düzenlendiği yinelenirse de, hakkın niteliği ve insan hakları ile ilişkisi dikkate alınarak bu hakkın kamunun kolayca ulaşabileceği yerde tutulan kişisel verilere yönelik olarak da kabul edilmesi gerektiği belirtilmiştir.⁵⁴

Bu karar, unutulma hakkının hukukumuzda dahil edilmesi bakımından sevindirici olsa da hakkın ele alınış biçimi bakımından endişe vericidir.⁵⁵ Karardan da anlaşılacağı üzere, bu, gözden kaçırma değil Mahkemenin bilinçli bir tercihidir. Bu tercihin temelinde, bireye, geçmişindeki talihsiz olayın unutulmasıyla geleceğini serbestçe şekillendirme, diğer bir deyişle hayatında yeni bir sayfa açma olanağı tanıma amacı olsa da bu amacın, ortaya çıkış sebebi internet olan unutulma hakkı üzerinden sağlanmaya çalışılması hatalıdır.⁵⁶ Amacı "internetin yaygınlaşması ve sağladığı imkanlar nedeniyle bozulan ifade ve basın özgürlükleri ile kişilerin manevi varlığının geliştirilmesi

⁵² Yargıtay HGK, E. 2014/4-56, K. 2015/ 1679, K.T., 17.06.2015, <http://www.kazanci.com>

⁵³ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 03.7.2013 E:2013/6256, K:2013/12821, AKGÜL, a.g.e., s. 34.

⁵⁴ Yargıtay HGK Kararı , E. 2014/4-56, K. 2015/ 1679, (...)

⁵⁵ TAŞKIN, Cankat, İzmir 4. Uluslararası Bilişim Hukuku Kurultayı Bildiriler Kitabı, s.157-167, s. 163-165.

⁵⁶ TAŞKIN, a.g.e., s. 9.

hakkı arasındaki hassas dengenin korunması sağlamak”⁵⁷ olan unutulma hakkı meşruluğunu “internetin arşivde kalmış ve sadece araştırmacıların ya da ilgililerin özel çabası ile öğrenilebilecek bilgileri kolaylıkla ulaşılabilir hale getirmesinden”⁵⁸ almaktadır. AİHM’in de ifade ettiği gibi, internet, niteliği gereği basılı eserlere göre çok daha geniş bir kitleye hitap ettiğinden özel hayata saygı hakkına müdahale oluşturma ihtimali daha yüksektir; bu yüzden de farklı düzenlemelere tabi tutulmalıdır⁵⁹ ki unutulma hakkı bu ayrımın bir sonucudur. HGK unutulma hakkını basılı eserler için de uygulayarak bu ayrımı adeta anlamsızlaştırmıştır.

Öte yandan, daha önce de ifade edildiği üzere, unutulma hakkının uygulanmasıyla kişisel verilere ilişkin tüm içerik değil yalnızca bireyin ismi ile arama yapıldığında çıkan linkler kaldırılmaktadır.⁶⁰ Dolayısıyla, bu hak söz konusu verilere basılı eserlerden ya da internetteki başka kaynaklardan farklı kelimeler kullanarak ulaşılabilmesine engel olmamaktadır⁶¹ ki unutulma hakkının ifade özgürlüğünü ortadan kaldırdığına yönelik eleştirilerde sıklıkla hakkın bu özelliği ileri sürülmekte, iki hak arasındaki dengenin korunduğu ifade edilmektedir. Oysa HGK kararı, üzerinden zaman geçen ve hatırlanması istenmeyen kişisel verilerin veri öznesinin talebi üzerine basılı ya da dijital tüm kaynaklardan çıkarılması gerektiği sonucu doğurmaktadır. Bu yönüyle karar, şeref ve itibarın korunması hakkı ile ifade özgürlüğü arasındaki dengeyi ilkinin lehine bozmuştur.⁶² HGK’nın kararının unutulma hakkı bakımından hatalı olduğuna yönelik eleştirilerden, anılan olayda kişilik haklarının zarar görmediği sonucu çıkarılmamalıdır; bu husus özel hayata saygı hakkı bakımından tartışılabilir. Burada kastedilen, dava konusu olayın unutulma hakkı kapsamında değerlendirilmemesi gerektirir.

⁵⁷ N.B.B. Başvurusu, , E. 2014/4-56, K. 2015/ 1679, K.T., para. 70.

⁵⁸ N.B.B. Başvurusu, , E. 2014/4-56, K. 2015/ 1679, K.T., para. 45.

⁵⁹ Editorial Board of Pravoye Delo and Shtetel v Ukrayna, 33014/05, 05.08.2011, para.54: *“Şüphesiz, internet, yazılı basından, özellikle, bilgiyi depolama ve yayma kapasitesi bakımından ayrılan bir bilgi ve iletişim aracıdır. Bu elektronik kaynak, tüm dünyada milyonlarca kullanıcıya hizmet vermektedir ve belki hiç bir zaman, aynı kural ve denetime tabi olmayacaktır. İnternet bağlantıları ve içeriklerinin, basından daha fazla, temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasına, özellikle de, özel hayata saygı gösterilmesi hakkına, müdahale oluşturma ihtimali bulunmaktadır.”*

⁶⁰ Google Spain, (C-131/12), para. 62. Eklemek gerekir ki, burada kısıtlama yalnızca Google’ın Avrupa’daki arama motorlarından kaldırılmaktadır. Örneğin, www.google.co.uk de bulunamayan bir veriye www.google.com ya da www.google.com.tr den ulaşılabilir. WECHSLER, a.g.e. s. 138, 17. dipnot.

⁶¹ “The “Right to be Forgotten”: RememberingFreedom of Expression”, ARTICLE 19, PolicyBrief, 2016, s.12, www.article19.org ; WECHSLER, a.g.e., s.142 ; TAŞKIN, a.g.e., s. 4.

⁶² WECHSLER, a.g.e. s.164 : Yazar, linkin değil de içeriğin tamamen kaldırılmasının ifade özgürlüğünü ihlal edeceğini ileri sürmektedir.

3. Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel Başvuru Kararı

Anayasa Mahkemesi'nin unutulma hakkına yöndeki ilk ve şimdilik tek kararı 3.3.2016 tarihli N.B.B. Kararı'dır. Başvuru, ulusal ölçekte yayınlanan bir gazetenin internet arşivinde yer alan, başvuruçunun uyuşturucu kullandığı iddiası ile yürütülen bir ceza kovuşturması neticesinde adli para cezasına hükmedilen olayla ilgili 1998 ve 1999 yıllarına ait üç haberin başvuranın talebine rağmen kaldırılmamasına ilişkindir. Başvuran, talebini reddeden basın kuruluşu aleyhine İstanbul 36. Sulh Ceza Mahkemesine başvurmuş ve Mahkeme söz konusu yazıların, güncelliğini yitirdiği ve haber niteliği taşımadığı için kamu yararı kapsamında değerlendirilemeyeceğine kanaat getirmiş, yayında kaldıkça her isteyen kolaylıkla erişebileceğinden kişilik haklarının ihlaline neden olan yazı içeriğinin yayından kaldırılmasına karar vermiştir.⁶³ Karara karşı yapılan itiraz sonucunda, itirazı değerlendiren Mahkeme ise, anılan yazılarda başvuranın şeref ve haysiyetini ihlal edici bir içerik bulunmadığından bahisle itirazı kabul etmiştir.⁶⁴

Bunun üzerine Anayasa Mahkemesinin önüne gelen başvuruda, Mahkeme, kişisel verilerin korunması hakkı ile ifade ve basın özgürlüğü arasında denge kurmaya çalışarak başvuruyu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin sistematığına uygun olarak Anayasa'nın "*Kişinin Dokunulmazlığı, maddî ve manevî varlığı*" başlıklı 17. maddesi kapsamında değerlendirmiştir. Zira kişisel itibarın korunması hakkı, saldırının belli bir ağırlık düzeyine ulaşmış olması ve kişinin kendi eylemleri sonucunda ortaya çıkmamış olmaması şartıyla, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8. maddesinde yer alan özel hayata saygı hakkının bir parçasıdır.⁶⁵

Anayasa Mahkemesi, belirli bir ağırlık düzeyine ulaşmayan ya da kişinin kendi eylemleri sonucunda ortaya çıkan şeref ve itibara yönelik saldırıların, AİHS'in 8. ve Anayasa'nın 17. maddesi kapsamında korunamayacağını kabul etmekle beraber, saldırının internet üzerinde gerçekleştiği durumların farklı bir değerlendirmeye tabi tutulması gerektiği kanaatindedir. Buna göre, internet ortamının sağladığı ulaşılabilirlik, yaygınlık, haber ve fikirlerin depolanmasındaki ve muhafazasındaki kolaylık dikkate alındığında anılan şartları karşılamayan saldırıların da korunması bir zorunluluk haline gelmiştir.

Anayasa Mahkemesi, klasik anlayıştan farklı olarak ele aldığı bu kararında,

⁶³ N.B.B. Başvurusu, , E. 2014/4-56, K. 2015/ 1679, K.T., para. 12.

⁶⁴ N.B.B. Başvurusu, , E. 2014/4-56, K. 2015/ 1679, K.T., para. 13.

⁶⁵ ROAGNA, Ivana, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Özel Hayata ve Aile Hayatına Saygı Gösterilmesi Hakkının Korunması", (çev. Ayşe Gül Alkış Schaling), **Avrupa Konseyi İnsan Hakları El Kitapları**, 2012, s.18; Bu yöndeki kararlar için bkz. Pfeifer / Avusturya, No. 12556/03, para. 35 ; PolancoTorres ve MovillaPolanco / İspanya, No. 34147/06, para. 40; Delfi As / Estonya, No. 64569/09, para. 79.

internetin, kişilerin geçmişte yaptıkları ve hatırlamak ve/veya hatırlanılmasını istemedikleri hatalarını kolayca ortaya koyan, unutulmaya fırsat vermeyen sanal bir ortama; internet üzerinden yayınlanan haberler de kişinin şeref ve itibarını zedeleyen bir hale dönüştüğünü ortaya koymuştur. Dolayısıyla, bireyin aleyhine gerçekleşen bu dönüşümün bireyin aleyhine sonuçlar doğurduğu durumlarda unutulma hakkı kabul edilmelidir.⁶⁶

III. UNUTULMA HAKKI İLE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ ARASINDA DENGELİ KURULMASI

A. Unutulma Hakkı ile İfade Özgürlüğü Arasındaki İlişki

İfade hürriyeti ile unutulma hakkı arasındaki ilişki en basit şekliyle kamunun hakları ile bireyin hakkının karşı karşıya gelmesidir. Bu ilişkinin bir ucunda demokratik bir toplumun zaruri dinamiklerinden olan, haber ve fikirlerin açıklanması yanında alınmasını da kapsayan ifade özgürlüğü; diğer ucunda ise kişisel bağımsızlığın güvencesi olarak mahremiyet hakkı bulunduğundan ikisi arasındaki dengenin sağlanması oldukça önemli ve fakat zordur. Bu çatışma hali yeni olmadığından bugüne dek hem AİHM'in hem de Anayasa Mahkemesi'nin çeşitli kararlarında bu dengenin nasıl sağlanacağına ilişkin genel bir yol haritası çizilmiştir; ancak internet söz konusu olduğunda aynı haritayla hedefe ulaşmak pek mümkün gözükmemektedir. Zira AİHM'in ifade özgürlüğünün kullanılması bakımından emsalsiz bir platform olarak nitelendiği internet, büyük *"miktardaki verileri saklama ve yayınlama kapasitesi ile bunların erişilebilirliği sayesinde, toplumun gündemdeki olaylara erişimini sağlamaya ve genel biçimde bilgi alışverişini kolaylaştırmaya büyük ölçüde katkı sağlamaktadır."*⁶⁷ Madalyonun diğer yüzünden bakıldığında ise asimetrik bir tehdit olarak ortaya çıkan internet *"nefret söylemi ve şiddeteteşvik eden söylemler de dahil olmak üzere, karalayıcı ve açıkça hukuka aykırı olan diğer türdeki konuşmaları, daha önce hiç olmadığı gibi birkaç saniye içerisinde dünya çapında yayabilmektedir."*⁶⁸ Görünen o ki internet, hem ifade özgürlüğü hem de mahremiyet hakkı bakımından hak sahiplerinin beklentilerini artırmıştır.

Avrupa Adalet Divanı'nın Google Kararı'nda da ifade özgürlüğü ve özel hayata saygı hakkı birlikte ele alınmış, aralarındaki denge sağlanmaya çalışılmıştır. Mahkeme'nin bu dengenin sağlanmasına yönelik değerlendirmelerine göre, unutulma hakkının bir sonucu olarak hak süjesinin istediği linklerin kaldırılması ifade hürriyeti bakımından etki doğurabilecektir; ancak bu haklar arasında denge kurulurken, verinin niteliğine ya da kamunun ilgisine bağlı olarak farklı değerlendirmeler söz konusu olabilir de, genellikle veri öznesinin hakları

⁶⁶ N.B.B. Başvurusu, (...) para. 70.

⁶⁷ Times Newspaper v. United Kingdom, 23676/03, 10/6/2009, para. 27.

⁶⁸ Delfi AS v. Estonya, 64569/09, 16.08.2015, para. 110.

üstün gelmektedir.⁶⁹ Avrupa Adalet Divanı'nın bu yaklaşımı haklar arasındaki dengenin sağlanmasına ilişkin tartışmaların tansiyonunu artırmıştır. Bazı yazarlar kararı "mahremiyetin zaferi" kabul ederek yüceltirken; diğerleri kararın bir sansür uygulaması olduğunu⁷⁰, bir "superhumanright" ortaya çıkardığını⁷¹, Mahkeme'nin yaptığı en büyük hata olarak tarihe geçeceğini iddia etmektedir.⁷²

Google, ABAD kararı sonrasında yaklaşık 2 milyon unutulma talebi almış ve bu taleplerin neredeyse %45'ini kabul etmiştir.⁷³ Bu talepler çok çeşitlidir. Google, bir protesto sırasında bıçaklanan siyasi bir eylemcinin yaşadığı olayı; 10 yıl önce ufak bir suçtan mahkûm olmuş bir öğretmenin mahkûmiyetini; bir kadının kendi adının da geçtiği, kocasının cinayetini; bir tecavüz mağdurunun yaşadıklarını; kişinin kendi yayınladığı bir resmin alınıp yeniden yayınlanmasını konu alan arama sonuçlarının kaldırılmasına karar vermiştir.⁷⁴ Öte yandan, üst düzey bir devlet memurunun onlarca yıl önceki bir mahkûmiyetini; tanınmış bir iş adamının bir gazeteye karşı olan davasını; çocuk pornografisi bulundurmaktan mahkûm olmuş bir rahibin aldığı cezayı ve kiliseden atılmasını ya da bir doktorun başarısız bir müdahalesini konu alan makalelerin kaldırılması talepleri, Google tarafından reddedilmiştir.⁷⁵ Bu örneklerde de görüldüğü gibi, Google benzerlik arz eden konularda bile bazı talepleri kabul edip bazılarını reddetmektedir; bu yüzden bu kararların neye göre verildiği ya da bu kararlar verirken ifade özgürlüğü ile unutulma hakkı arasında nasıl bir denge kurulduğu gibi hususların en azından öngörülebilir olması gerekmektedir.

Hiç şüphesiz, unutulma hakkına ilişkin kararlar verildikçe süregelen tartışmalar farklı bir boyut kazanacaktır. Zira Mahkeme, unutulma hakkının sınırlarını ortaya koyan açık bir değerlendirmeden kaçınmış, haklar arasında adil bir dengenin kurulabilmesi için her talebin ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁷⁶ Bu tutum, farklılık arz eden olayların gereğince değerlendirilebilmesine imkân vermesi bakımından yerindedir; ancak yeni sorunların ortaya çıkacağına da habercisidir.

⁶⁹ Google Spain, C-132/12, (...) para. 81.

⁷⁰ LEE, a.g.e., s. 5 ;

⁷¹ GALEA, s. 85.

⁷² POLONTESKY, Jules'ten aktaran TOOBIN, "Jeffrey, TheSolace of Oblivion", *The New Yorker*, www.newyorker.com (21.12.16)

⁷³ Google Şeffaflık Raporu, <https://www.google.com/transparencyreport/removals/europeprivacy/?hl=tr>

⁷⁴ A.g.e.

⁷⁵ A.g.e.

⁷⁶ Factsheet on "The Right To be Forgotten" Ruling, s. 5.

Bu olası sorunların adil bir biçimde çözülebilmesi ve haklar arasındaki dengenin sağlanabilmesi için unutulma hakkı taleplerinin nasıl değerlendirilmesi gerektiği hususu açıklığa kavuşturulmalıdır. Bu konuda kesin kriterler belirlemek mümkün olmasa da yargı kararları ışığında bazı çıkarımlarda bulunmak mümkündür.

B. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Yaklaşımı

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde unutulma hakkına ilişkin açık bir düzenleme olmadığı gibi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de bu hakka yönelik henüz bir karar vermemiştir. Bununla birlikte, Mahkeme'nin alt birimlerinden Araştırma Komisyonu'nun yayınladığı bir raporda Mahkeme'nin yeni bir kavram olarak unutulma hakkı ile karşı karşıya olduğu ve Mahkeme'nin önünde buna ilişkin derdest bir başvuru olduğu ifade edilmektedir.⁷⁷ Bu başvurunun sonuçlanmasıyla, ifade özgürlüğü ile unutulma hakkının dengelenmesi bakımından belli başlı kriterler ortaya çıkabilir, ancak o zaman dek Mahkeme'nin özel hayata saygı hakkı ile ifade özgürlüğü arasındaki çatışmayı ele alış biçiminden yola çıkarak bazı saptamalarda bulunabilir. Bu, hem veri sahibinin talebinin hem de veri sorumlusunun yükümlülüğünün kapsamının belirlenmesi açısından oldukça önemlidir.

Daha önce de ifade edildiği üzere Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, itibarın ve kişisel verilerin korunmasını özel hayata saygı hakkı kapsamında değerlendirmektedir.⁷⁸ Bu bakımdan unutulma hakkının kapsamı ve sınırları belirlenirken özel hayata saygı hakkından yola çıkılmalıdır. Bu hak Sözleşme'nin 8. maddesinde şu şekilde düzenlenmektedir:

"1. Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.

2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda (...) başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir."

Sözleşme'nin 10. maddesinde yer alan ifade özgürlüğünün kapsamı ve sınırları ise şu şekildedir:

"1. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde,

⁷⁷ M.L. v. Germany and W.W. v. Germany, No. 60798/10 and No. 65599/10 "Internet: case-law of the European Court of Human Rights", ECtHR, Research Division, June 2015 (update) s. 14.

⁷⁸ ROAGNA, a.g.e., s. 18-19.

Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir.

2. Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda (...) başkalarının şöhret ve haklarının korunması, (...) için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.”

Görüleceği üzere ne özel hayata saygı hakkı ne de ifade özgürlüğü mutlak haklardır; her ikisi de bazı sebeplere bağlı olarak sınırlanabilmektedir. Bu düzenlemelerde şu husus dikkat çekmektedir: ifade özgürlüğü “başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması” sebebine bağlı olarak özel hayata saygı hakkının, özel hayata saygı hakkı da “başkalarının şöhret ve haklarının korunması” sebebine bağlı olarak ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasına imkân vermektedir. Dolayısıyla somut olayın özelliklerine göre kişisel değerler kamusal değerlere üstün geldiğinde, unutulma hakkının varlığı kabul edilebilecek, tersi durumda ise unutulma hakkının uygulanması mümkün olmayacaktır. Öyleyse, asıl mesele, Mahkeme’nin hakların sınırlandırılmasına ilişkin “*hukuken öngörülme, meşru amaç ve demokratik toplumda gereklilik*” kriterlerinin unutulma hakkı bakımından nasıl bir sonuç ortaya çıkaracağıdır.

Amacı kamu organlarının hak ve hürriyetlere keyfi olarak müdahale etmesinin önlenmesi olan hukuken öngörülme kriteri, müdahalenin hukuki bir dayanağının olmasını ifade etmektedir. Buradaki hukukilik kavramı şekli değil maddi bir kriter olarak ele alınmakta, yasalıktan daha geniş yorumlanmaktadır.⁷⁹ Buna göre temel hak ve özgürlükler yalnızca yasalarla değil kararname, rektörlük genelgesi⁸⁰ ya da teamüller⁸¹ yoluyla da sınırlanabilecektir. Müdahalenin meşru bir amacı olması kriteriyle ise temel hak ve hürriyetlerin ancak ilgili maddede sınırlı olarak belirtilen sebeplere bağlı olarak sınırlanabileceği kastedilmektedir. Son olarak demokratik toplumda gereklilik kriterini, Mahkeme şu şekilde ortaya koymaktadır: “(...) Mahkeme bu bağlamda, Sözleşme’nin 10(2). fıkrasındaki ‘gerekli’ sıfatının, ‘zorunlu’ sözcüğü ile anlamdaş olmadığı gibi ‘mutlaka gerekli’, ‘kesinlikle gerekli’ ifadeleri ve ‘durumun zorunluluklarının kesin olarak gerektirdiği ölçüde’, öte yandan ‘kabul edilebilir’, ‘olağan’, ‘yararlı’, ‘makul’ veya ‘arzu edilen’ deyimlerinin esnekliğine de sahip olmadığını dikkate almaktadır. Bununla beraber, bu

⁷⁹ Sunday Times v. United Kingdom, 6538/74, 26.04.1979, para. 47.

⁸⁰ Leyla Şahin v. Turkey, 44774/98, 29 June 2004, para 74-81, Hukuki düzenlemenin Türk hukukundaki karşılığı net olmasa da genelge kavramı kullanılmaktadır. ALTIPARMAK, Kerem; KARAHANOĞULLARI Onur; “Pyrrhus Zaferi: Leyla Şahin/Türkiye, AİHM/Hukuk, Düzenleyici İşlem/Kanun”, **Hukuk ve Adalet Dergisi**, Yıl 1, Sayı 3, Temmuz-Eylül 2004, s.249-276, s. 2.

⁸¹ ALPASLAN, Şükrü M., “AİHS Uygulamasında Düşünce ve Basın Özgürlüğü”, **Sahir Erman’a Armağan**, İÜHF, 2000, s.30.

*bağlamda 'gereklilik' kavramının ima ettiği toplumsal ihtiyaç baskısının (pressing social need) varlığını ilk aşamada değerlendirecek olanlar, ulusal makamlardır.(...)*⁸²Demokratik toplumda gereklik kriteri, içeriğinden de anlaşılacağı üzere temel hak ve hürriyetlere ilişkin sınırlamaların meşru amacı ile devletin bu amacı gerçekleştirmek için aldığı önlemlere yönelik bir denge testidir. Devletin bu testi geçebilmesi ise müdahalenin “acil bir toplumsal ihtiyacı karşılamaya yönelik” ve “orantılı” olup olmamasına bağlıdır.⁸³ Değerler arasında denge kurulması gereken başvurularda bu aşama ayrı bir öneme sahiptir; Mahkeme'nin nihai kararı genellikle müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığı aşamasında çözümlenmektedir.⁸⁴

İfade özgürlüğü ile özel hayata saygı hakkı arasında denge kurulmasını gerektiren unutulma hakkına ilişkin durumlarda da düğüm “demokratik toplumda gereklik” değerlendirmesiyle çözülecektir. Unutulma hakkına ilişkin taleplerin kabul edilmesi ya da reddedilmesi halinde gerek hukukilik kriteri gerekse meşru amaç kriteri bakımından ihlal kararı verilmesi düşük bir ihtimaldir; zira özel hayata saygı hakkı da ifade özgürlüğü de mutlak haklar olmadığından iç hukukta buna ilişkin hukuki düzenlemelerin olması olasıdır. Örneğin unutulma hakkına ilişkin taleplerin dayanağı Genel Veri Koruma Regülasyonu'dur. Öte yandan Sözleşme ifade özgürlüğünün “başkalarının şöhret ve haklarının korunması”; özel hayata saygı hakkının ise “başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması” sebebine bağlı olarak sınırlanabileceğini öngörmektedir. Dolayısıyla, unutulma hakkına ilişkin taleplerde, her iki hak bakımından da hak sahipleri “hukuken öngörülen müdahalenin meşru bir amacı olduğu” engeline takılabilecektir. Bu bakımdan, Mahkeme'nin ihlal kararı verebilmesi, demokratik toplumda gereklik kriteri bakımından ne derece tatmin edildiğine bağlı olmaktadır. Mahkeme'nin bu konudaki yaklaşımı, özellikle internete ilişkin konularda özel hayata saygı hakkı ile ifade özgürlüğü arasında nasıl denge kurduğuna bakılarak öngörülebilir.

Times Newspapers Ltd. v. United Kingdom kararı⁸⁵, Mahkeme'nin internet yayıncılığına ilişkin bakış açısının ortaya koyması bakımından üzerinde durmaya değerdir. Birleşik Krallık kanununda, internetteki hakaret içerikli bir belgeye her erişim sağlandığında, hakaret davası kapsamında yeni bir dava nedeninin doğmasına imkân veren hükmün (“internet yayıncılık kuralı”), ifade özgürlüğü hakkına yönelik haksız ve orantısız bir kısıtlama teşkil ettiğinin ileri sürüldüğü

⁸² Handyside v. Birleşik Krallık, 5493/72, 07.12.1976, para. 48. (çev. Osman Doğru)<http://aihm.anadolu.edu.tr/>

⁸³ Olsson v. Sweden, 10465/83, 24.03.1998, para.67. ; Mahkeme, orantılılığın tespitinde sınırlamanın dar yorumlanması eğilimindedir. Sunday Times, para. 65.

⁸⁴ JACOBS, F.; WHITE, R.; OVEY, C., **The European Convention on Human Rights**, Oxford University Press, 2014, s.314.

⁸⁵ Times Newspaper v. United Kingdom, 23676/03, 10/6/2009.

başvuruda, Mahkeme başvurucunun, internet üzerinde arşiv oluşturmanın, aktüalitenin ve haberlerin saklanmasına ve erişilebilirliğine büyük ölçüde hizmet ettiği şeklindeki tezine katıldığını ifade etmiş bu arşivlerin doğrudan halkın erişimine açık ve genelde ücretsiz olmaları nedeniyle, tarih eğitimi ve araştırmaları için değerli bir kaynak sunduğunu belirtmiştir. Bununla beraber, iş çatışan haklar arasında denge kurmaya geldiğinde Mahkeme, ulusal makamların takdir alanının güncel olaylara ilişkin haberlere nazaran tanınan takdir alanından daha geniş olduğunu kabul etmiştir: *“Bu bağlamda, basının yayınlanmış haberlerin gerçekliğini teyid etmek suretiyle sorumlu gazetecilik ilkelerine uygun hareket etme görevi, güncel haberlere nazaran, doğası itibariyle eskiyen ve yayınlanması ivedilik arz etmeyen geçmişe ilişkin haberler bakımından daha katı görünmektedir.”*⁸⁶

*Ahmet Yıldırım v. Türkiye*⁸⁷ kararı ise özellikle internet erişimi bakımından unutulma hakkına ilişkin önemli ipuçları vermektedir. Atatürk’ün anısına hakaret suçlamasıyla ceza soruşturması yapılan başka bir internet sitesine ilişkin erişimin engellenmesi kararı nedeniyle başvurucunun da sahibi olduğu internet sitesine yer sağlayan (host) Google Sites’a erişimin toptan engellenmesine ilişkin başvuruda, başvurucu erişimin engellenmesinin dolaylı bir sansür teşkil ettiğini ve orantılı bir tedbir olmadığını iddia etmektedir. Mahkeme erişimin engellenmesine ilişkin şu değerlendirmede bulunmuştur: *“Mevcut olayda, Google Sites’a tümünden getirilen erişim kısıtlaması kararı aynı zamanda bu internet alanında yer alan bir başka sitenin sahibi olan başvuruları da olumsuz yönde etkilemiştir. Şüphesiz, açıkça tam bir yasaklamadan bahsedilmemekte; ancak başvuranın web sitesine erişiminin kısıtlanması sonucunu doğuran internete erişimin sınırlandırılmasından söz edilmektedir. Bununla birlikte, internetin, kişilerin ifade ve bilgi edinme özgürlüğü hakkının kullanılmasına yönelik olarak günümüzdeki başlıca araçlardan biri olması nedeniyle, ihtilaf konusu sınırlamanın olabilecek sınırlı etkisi internetin önemini azaltmamaktadır: Bu konuda, siyasi sorunlar veya kamu yararına ilişkin tartışma ve etkinliklere katılmaya imkân veren başlıca araçlar bulunmaktadır.”*⁸⁸

Mahkeme ayrıca, değerlerin çatıştığı bu gibi durumlarda verilecek tedbir kararlarına ilişkin hukuki güvence ile çatışan çıkarlar arasında denge ve uzlaşma sağlanması gerektiğini belirtmekte ve bu güvencenin, ifade özgürlüğüne ilişkin sınırlamaların uygulanması konusunda özel ve kesin kuralları olan bir çerçeve bulunmaksızın sunulmaması gerektiğini eklemektedir. Somut olayda, verilen

⁸⁶ Times Newspaper v. United Kingdom, 23676/03, 10/6/2009, para. 45.

⁸⁷ Ahmet Yıldırım v. Turkey, 3111/10, 18.12.2012; Kararın çevirisi Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü İnsan Hakları Daire Başkanlığı tarafından yapılmıştır. <http://www.inhak.adalet.gov.tr/>

⁸⁸ Ahmet Yıldırım v. Turkey, 3111/10, 18.12.2012, para. 54.

tedbir kararı Google Sites kapsamında açılan tüm sitelere erişimin genel olarak engellenmesi sonucu doğurduğundan ifade özgürlüğü ihlal edilmiştir.⁸⁹

İfade özgürlüğünün üstün tutulduğu diğer bir kararda⁹⁰ ise Mahkeme, adli makamlarının rolünün geçmişte, kesinleşmiş yargı kararları ile bireylerin itibarına haksız saldırılar teşkil ettiği tespit edilmiş yayınlara ait tüm izlerin genel kullanıma açık bir alandan kaldırılmasının emredilmesi suretiyle geçmişin yeniden yazılmasını temin etmek olmadığı belirtilmiştir. Başvuru, ulusal bir gazetenin avukat olan başvuranlar hakkında politikacılara karanlık iş anlaşmalarında yardımcı olmak suretiyle servet edindiklerini ileri süren bir makaleye ilişkindir. Başvuranlar gazete aleyhine hakaret davası açmışlar ve davayı kazanmışlardır; ancak söz konusu makaleye internet üzerinden erişilebilir olduğunu fark etmeleri üzerine makalenin kaldırılmasını talep etmişler ve talepleri reddedilmiştir. Bu başvuruda AİHM’in çatışan değerleri ifade özgürlüğü lehine dengelemesindeki en etkili faktör, ulusal mahkemenin internet makalesine okuyucuları hakaret davasına ait yargılamalarda alınan kararlar hakkında bilgilendiren bir dipnot veya bağlantının eklenmesi yönündeki talebi kabul etmiş olmasıdır.⁹¹

Dengenin özel hayata saygı hakkı lehine sağlandığı *Delfi AS v. Estonya* kararında ise, Mahkeme internet konusunda temkinli olunması gerektiğine dikkat çekmektedir. Kullanıcılarca oluşturulan saldırgan yorumlar nedeniyle bireylerin itibarının zedelenmesinden bir internet portalının sorumlu tutulmasına ilişkin kararda, Mahkeme “başkalarının şöhretini veya haklarını koruma” menfaatleri için, demokratik bir toplumda ifade özgürlüğüne müdahale edilmesine yönelik bir ihtiyaç olup olmadığını incelenirken bu iki hak arasında adil bir denge kurulup kurulmadığının belirlenmesi gerektiğini ifade etmektedir.⁹² Mahkeme, daha önce *Axel Springer AG. v. Almanya*⁹³ kararında belirttiği gibi, adil bir dengeyi sağlamada kullanılan ilgili ölçütlerin şu unsurları içermekte olduğuna kanaat getirmiştir: “genel menfaati ilgilendiren bir tartışmaya katkısı olması, ilgili kişinin ne kadar tanındığı, bilginin konusu, ilgili kişinin önceki tutumu, bilgileri elde etme yöntemi ve bilgilerin doğruluğu, yayının içeriği, biçimi ve sonuçları ve uygulanan müeyyidenin ağırlığı.” Bu ölçütleri somut olaya uygulayan Mahkeme, internetin yaygınlaşması ve bilgilerin bir kez yayımlandıktan sonra halka mal olma ve sonsuza dek dolaşımında kalma olasılığının altını çizerek⁹⁴ ifade özgürlüğünün ihlal edilmediğine karar vermiştir.

⁸⁹ Ahmet Yıldırım v. Turkey, 3111/10, 18.12.2012, para. 64, 68.

⁹⁰ Węgrzynowski and Smolczewski v. Poland, 33846/07, 16.7.2013, para. 65.

⁹¹ Węgrzynowski and Smolczewski v. Poland, 33846/07, 16.7.2013, para. 66.

⁹² Delfi AS v. Estonya, a.g.e., para. 80.

⁹³ Axel Springer AG / Almanya, 39954/08, 7.2.2012

⁹⁴ Delfi AS v. Estonya, (...), para. 91

Bu kararlar ışığında, öncelikle, Mahkeme'nin ifade özgürlüğüne büyük önem verdiği ve interneti ifade özgürlüğünün kullanılmasında en etkili araçlardan biri olarak kabul ettiği söylenebilir. Bununla birlikte, Mahkeme'nin ifade özgürlüğüne yönelik yaklaşımı unutulma hakkının kabul edilmesine engel teşkil edecek nitelikte değildir. Gerçekten de Mahkeme'nin anılan kararlarında ifade özgürlüğünü öne çıkarma eğilimi dikkat çekmektedir; ancak bu kararlarda unutulma hakkının daha önce üzerinde durulan unsurlarının gerçekleşmemiş olduğunu gözden kaçırmamak gerekir. Örneğin, *Ahmet Yıldırım v. Türkiye* kararında ulusalmakamlar münferit bir linke değil birçok websayfası ile bağlantılı bir sistemin bütününe erişimi engellemiştir. *Węgrzynowski and Smolczewski v. Polonya* kararında ise, başvuru konusu unutulma hakkı talebine benzer olsa bile yerel mahkemenin internet makalesine okuyucuları hakaret davasına ait yargılamalarda alınan kararlar hakkında bilgilendiren bir dipnot veya bağlantının eklenmesi yönünde talebi kabul etmesiyle başvuruların itibarını zedeleyen durum ortadan kaldırılmış olmaktadır. Dolayısıyla Mahkeme'nin bu kararlardaki değerlendirmeleri unutulma hakkı bakımından olumsuz bir bakış açısı ortaya koymamaktadır. Hatta, *Times Newspaper v. Birleşik Krallık ve Delfi AS v. Estonya* kararlarına bakarak Mahkeme'nin unutulma hakkını kabul ettiği söylenebilir.⁹⁵ *Times Newspaper v. Birleşik Krallık* kararında çatışan değerler arasında denge kurulurken güncel ve eskiyen yayınlar arasındaki ayrıma dikkat çekilmesi, *Delfi AS v. Estonya* kararında bu denge kurulurken belli ölçütlerin dikkate alınması gerektiğinin belirtilmesi unutulma hakkı bakımından kayda değer gelişmelerdir. Özellikle, *Delfi AS v. Estonya* kararında konulan adil dengenin sağlanmasına yönelik “bilginin konusu, ilgili kişinin ne kadar tanındığı, yayının sonuçları ve genel menfaati ilgilendiren bir tartışmaya katkısı” ölçütlerinin, daha önce Avrupa Adalet Divanı'nın ve Anayasa Mahkemesi'nin unutulma hakkına ilişkin kararlarında ele aldığı ölçütlerle benzerlik arz ettiği görülmektedir. Bu değerlendirmeler doğrultusunda, unutulma hakkına ilişkin olası bir başvuruda, olayın koşullarına bağlı olmakla birlikte, Mahkeme'nin unutulma hakkına yakın bir çizgide olacağı çıkarımında bulunulabilir.

C. Anayasa Mahkemesinin Yaklaşımı

Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuruya ilişkin talepleri almaya başlamasından bu yana- henüz dört yıl geçmiş olmasına rağmen- kişilik hakları ile ifade özgürlüğü arasında bir denge kurulmasına ilişkin birçok karar vermiştir. Bu kararlar arasında, internetin ifade özgürlüğünün kullanılmasında ne denli önemli bir araç olduğunun ortaya koyulduğu kararlar da mevcuttur. Dahası, Mahkeme, AİHM'in henüz değerlendirme fırsatı bulamadığı⁹⁶ bir konuyu,

⁹⁵ GALEA a.g.e., s. 67-72.

⁹⁶ “Internet: case-law of the European Court of Human Rights”, ECtHR, **Research Division**, June 2015 (update) s. 14.

unutulma hakkını, değerlendirme imkânı bulmuş ve bu hakkın niteliğini ortaya koymuştur. Bu kararda Mahkeme ifade özgürlüğü ile şeref ve itibarın korunması arasında bir denge kurarak unutulma hakkını kabul etmiştir, bu yüzden bu dengenin kurulmasına ilişkin değerlendirmeler ilerleyen zamanlarda ortaya çıkacak unutulma hakkı talepleri bakımından yol gösterici olacaktır. İnternetle ilgili olmamakla birlikte genel olarak şeref ve itibarın korunması hakkı ile ifade özgürlüğü arasında bir dengenin kurulduğu ve internetin günlük yaşamımızdaki konumunun ele alındığı diğer bireysel başvuru kararları da çatışan değerlerin adil bir şekilde dengelenmesi konusuna katkı sağlamaktadır.

Mahkeme, twitter.com isimli internet sitesine erişimin engellenmesine ilişkin Twitter Kararı'nda⁹⁷, internetin modern demokrasilerde başta ifade özgürlüğü olmak üzere temel hak ve özgürlüklerin kullanılması bakımından önemli bir araçsal değere sahip olduğunu ifade etmiştir. İfade özgürlüğüne yönelik değerlendirmelerin ardından ifade özgürlüğüne yönelik sınırlamaların zorunlu ya da istisnai tedbir niteliğinde olması, başvurulabilecek en son çare ya da alınabilecek en son önlem olarak kendilerini göstermesi gerektiği hususlarına dikkat çekilen kararda⁹⁸, internet söz konusu olduğunda daha da hassas olunması gerektiği şu ifadelerle ortaya konulmuştur: *“İnternetin sağladığı sosyal medya zemini kişilerin bilgi ve düşüncelerini açıklama, karşılıklı paylaşma ve yaymaları için vazgeçilmez niteliktedir. Bu nedenle düşüncüyü açıklamanın günümüzde en etkili ve yaygın yöntemlerinden biri haline gelen internet ve sosyal medya araçları konusunda yapılacak düzenleme ve uygulamalarda devletin ve idari makamların çok hassas davranmaları gerektiği açıktır.”*⁹⁹

Twitter kararından yaklaşık iki ay sonra verilen Youtube Kararı'nda¹⁰⁰ ise Mahkeme, internet ve ifade özgürlüğüne yönelik yaklaşımını yineleyerek youtube.com sitesine erişimin tümüyle engellenmesinin ifade özgürlüğünü ihlal ettiğine karar vermiştir. Mahkeme bu kararda ayrıca şu değerlendirmelerde bulunmuştur: *“İnternetin sağladığı sosyal medya zemini kişilerin bilgi ve düşüncelerini açıklama, karşılıklı paylaşma, yayma ve haberleşmeleri için vazgeçilmez nitelikte olup, bu tür sitelere yapılan müdahalelerin milyonlarca bireysel kullanıcıyı etkilediği açıktır. Tedbir niteliğinde dahi olsa, bir kullanıcı tarafından paylaşılan içerik nedeniyle sitenin tamamının erişime kapatılması halinde bütün bireysel kullanıcıların siteden yararlanması imkansız hale gelmektedir.”*¹⁰¹

⁹⁷ Yaman Akdeniz ve Diğerleri Başvurusu, 2014/3986, 2.4.2014 ; Karar medyaya “Twitter Kararı” olarak yansıdığından bu çalışmada da bu şekilde kullanılmıştır.

⁹⁸ Yaman Akdeniz ve Diğerleri Başvurusu, 2014/3986, 2.4.2014, para. 41.

⁹⁹ Yaman Akdeniz ve Diğerleri Başvurusu, 2014/3986, 2.4.2014, para. 39.

¹⁰⁰ Youtube Llc Corporation Service Company Ve Diğerleri Başvurusu, 2014/4705, 29.5.2014

¹⁰¹ Youtube Llc Corporation Service Company Ve Diğerleri Başvurusu, 2014/4705, 29.5.2014, para. 97.

Mahkeme'nin internet ve ifade özgürlüğüne ilişkin bu iki kararından sonra şeref ve itibarın korunması hakkı ile ifade özgürlüğünün dengelenmesine ilişkin genel yaklaşımını ortaya koymak faydalı olacaktır. Daha önce de ifade edildiği üzere mahkeme bu kararlarda, internete ilişkin ayrı bir bakış açısı ortaya koymamıştır.

Bir üniversitede profesör ve rektör yardımcısı olarak görev yapan başvuranın elektronik iletide kullandığı sözlerden dolayı tazminat ödemeye mahkûm edilmesine ilişkin *Nilgün Halloran* kararında¹⁰² Mahkeme, şeref ve itibarın korunması hakkı ile düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünden yararlanma hakkı arasında adil bir denge kurulması gerektiğini belirtmiştir.¹⁰³ AİHM'in daha önce belirtilen *AxelSpringer AG v. Almanyave Delfi AS v. Estonyakararlarında* ortaya koyduğu ölçütlerden yola çıkarak adil bir denge sağlamaya çalışan Mahkeme, "yazının hedef aldığı kişinin kimliği ve yazının amacı"nın özel bir önemi olduğuna işaret etmekte başkalarının şöhret ve haklarının korunması kapsamında düşünceyi açıklama özgürlüğüne müdahalenin demokratik toplumlarda gerekliliği konusunda sade vatandaşlarla, kamuya mal olmuş kişileri, kamu görevlileriyle siyasetçileri birbirlerinden ayırmak gerektiğinin altını çizmiştir.¹⁰⁴

İfade özgürlüğünün kullanılmasıyla başkalarının şeref ve itibarına zarar verilmesine ilişkin diğer bir kararda¹⁰⁵ ise, Mahkeme, bir haber veya yazının kamuyu bilgilendirme değeri ne kadar yüksek ise kişinin söz konusu haber veya makalenin yayımlanmasına o kadar çok katlanması gerektiğini¹⁰⁶ yinelemiştir; kamu görevlilerini eleştiriye açık olma bakımından siyasetçiler ile sade vatandaşlar arasında bir yere yerleştirmiştir.¹⁰⁷

Ankara'nın içme suyuna ilişkin bir raporda belediye başkanı hakkında kullanılan ifadelerle ilişkin diğer bir kararda¹⁰⁸ ise Mahkeme, müdahalenin demokratik toplumda gerekli olup olmadığına karar verilirken ifade ile hedef alınan kişinin kimliği yanında ifadenin niteliğinin de dikkate alınması gerektiğini vurgulamıştır. Buna göre siyasetçiler diğer kişilerden farklı olarak her sözünü ve eylemini bilerek halkın ve aynı zamanda diğer siyasetçilerin denetimine açtıklarından eleştirilere daha geniş hoşgörü göstermek zorundadırlar.¹⁰⁹ Öte yandan toplumu yakından ilgilendiren meselelere ilişkin bilgilerin¹¹⁰ kamuoyu

¹⁰² Nilgün Halloran Başvurusu, 2012/1184, 16/7/2014

¹⁰³ Nilgün Halloran Başvurusu, 2012/1184, 16/7/2014, para. 43.

¹⁰⁴ Nilgün Halloran Başvurusu, 2012/1184, 16/7/2014, para. 45

¹⁰⁵ Tuğrul Culfa Başvurusu, 2013/2593,11/3/2015

¹⁰⁶ Tuğrul Culfa Başvurusu, 2013/2593,11/3/2015 para. 56.

¹⁰⁷ Tuğrul Culfa Başvurusu, 2013/2593,11/3/2015, para. 41

¹⁰⁸ Ali Rıza Üçer Başvurusu, 2013/8598, 2/7/2015

¹⁰⁹ Ali Rıza Üçer Başvurusu, 2013/8598, 2/7/2015, para. 56.

¹¹⁰ Mahkeme kamu yararını ilgilendiren bir meselelerde kamusal tartışmaya katılmak için bilimsel bir kesinliğin bir ölçüt olarak aranmasını kabul etmemekte bu gerekenin müdahale

ile paylaşılmasında kamu yararı olduğu tartışılmazdır.¹¹¹ Dolayısıyla bu gibi durumlarda “başkalarının şöhret ve haklarının” korunması ifade özgürlüğüne müdahale için yeterli olmayacaktır.¹¹²

Mahkeme, *Kadir Sağdıç*¹¹³ ve *İlhan Cihaner*¹¹⁴ kararlarında, daha önce AİHM’e atf yaparak uyguladığı denge ölçütlerini daha geniş bir biçimde ele almıştır. Mahkeme’nin ele aldığı ölçütler AİHM’in ölçütleri ile benzerdir; ancak Anayasa Mahkemesi bu kararlarında ölçütlerin nasıl değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin daha ayrıntılı değerlendirmelerde bulunmuştur. Buna göre, eşit saygıyı hak eden ifade özgürlüğü ile şeref ve itibarın korunması hakları arasında denge kurulurken ifadenin kamu yararına yönelik bir katkısının olup olmadığı; hedef alınan kişinin sıradan bir insan mı yoksa kamusal şahıs ya da siyasi kişilik olarak kamusal alanda hareket eden bir birey mi olduğu; ilgili kişinin daha önceki davranışları ya da ihtilafli bilgilerin daha önce yayımlanmış olup olmaması; yayımın şekli, içeriği ve sonuçları ile yayım genişliği; son olarak haber ya da makalenin yayınlanma şartları (ülkenin içinde bulunduğu şartlar) ve haberin yayımlanmasının etkilerinin niteliği ya da ağırlığı kriterleri¹¹⁵ göz önünde bulundurulmalıdır. Mahkeme, her iki kararda da biri savcı diğeri koramiral olan başvuru sahiplerinin tanınmışlık düzeyine dikkat çekmiş; basın özgürlüğünün kapsamının, demokrasi ile yakın ilişkisinin doğal sonucu olarak, bir dereceye kadar abartıya ve provoke etmeye izin verecek şekilde geniş yorumlanması gerektiğinin altını çizmiştir.¹¹⁶ Böylece, maddi ve manevi varlığın korunması hakkının ihlal edilmediğine karar vermiştir.

Bu kararlardan da anlaşılacağı üzere Mahkeme internetin ifade özgürlüğünün kullanılmasının en etkili araçlarından biri olduğunu ve internet sitesine erişimin engellenmesinin istisnai bir tedbir olarak uygulanması gerektiğini kabul etmektedir. Buna rağmen, ifade özgürlüğü kullanılırken özellikle de başkalarının şöhret ve haklarının korunmasıyla ilgili olarak, bazı sınırların aşılması gerekmektedir.¹¹⁷ Mahkeme’nin bu sınırları belirlerken göz önünde bulundurduğu kriterler unutulma hakkında dikkate alınan kriterlerle büyük ölçüde benzerdir. Dolayısıyla bu değerlendirmeler Mahkeme’nin unutulma hakkına bakış açısına yönelik önemli izler taşımaktadır. Unutulma

için ilgili ve yeterli bir gerekçe olmadığını belirtmektedir. Ali Rıza Üçer Başvurusu, 2013/8598, 2/7/2015, para. 59.

¹¹¹ Ali Rıza Üçer Başvurusu, 2013/8598, 2/7/2015, para. 59.

¹¹² Ali Rıza Üçer Başvurusu, 2013/8598, 2/7/2015, para. 61.

¹¹³ Kadir Sağdıç Başvurusu, 2013/6617, 8/4/2015

¹¹⁴ İlhan Cihaner Başvurusu, 2013/5574, 30/6/2014

¹¹⁵ İlhan Cihaner Başvurusu, 2013/5574, 30/6/2014, para. 67-73.

¹¹⁶ İlhan Cihaner Başvurusu, 2013/5574, 30/6/2014, para. 86; Kadir Sağdıç Başvurusu, 2013/6617, 8/4/2015, para. 76

¹¹⁷ Kadir Sağdıç Başvurusu,(...) para. 51.

hakkı bakımından özellikle ele alınması gereken husus, internet aracılığıyla ifade edilen bilginin, ifade edildiği tarih ile ifadeye erişimin engellenmesi talebine kadarki süreçte güncelliğini ve kamu yararına olma niteliğini yitirip yitirmediğidir.

Anayasa Mahkemesi, daha önce üzerinde durulan unutulma hakkı kararında, şeref ve itibara internet aracılığıyla yapılan müdahalelerde kişiliğin sürekli olarak ve çok kolay bir şekilde zedelendiğini kabul etmektedir. Buna dayanarak ifade ve basın özgürlükleri ile şeref ve itibarın korunması arasındaki dengenin bozulduğuna dikkat çeken Mahkeme, bozulan bu dengenin tekrar kurulması gerektiğini, bunun yolunun da unutulma hakkında geçtiğini belirtmektedir.¹¹⁸Görüldüğü gibi unutulma hakkı, internet haberciliği ile safını güçlendiren ifade özgürlüğüne karşı şeref ve itibarın korunması hakkını savunmasız bırakmamak için alınmış bir önlemdir. Ne var ki karar da belirttiği üzere unutulma hakkı da sınırsız değildir ve uygulanabilmesi için *“yayının içeriği, yayında kaldığı süre, güncelliğini yitirme, tarihsel bir veri olarak kabul edilememe, kamu yararına katkısı, habere konu kişinin niteliği, haberin konusu, haberin olgusal gerçekler ya da değer yargısı içerip içermediği, halkın ilgili veriye yönelik ilgisi gibi hususların her somut olay açısından incelenmesi gerekmektedir.”*¹¹⁹

Unutulma hakkının kabul edilmesiyle kurulacak dengenin ifade özgürlüğü aleyhine bozulmaması için Mahkeme başvuru konusu olayı *süre, konu, kişi ve araç* olmak üzere dört kriter bakımından değerlendirmiştir. Buna göre, başvuru tarihi itibarıyla olayın üzerinden on dört yıl geçmiştir; bu bakımdan haber güncelliğini yitirmiştir. Öte yandan, kaldırılması talep edilen haber uyuşturucu kullanımına ilişkindir; bu yüzden tarihi, istatistiksel ya da bilimsel amaçlar için ulaşımı zorunlu değildir. Başvuran siyasi ve ya medyatik bir kişiliğe de sahip değildir; dolayısıyla habere erişim kamu yararı kapsamına girmemektedir. Son olarak, unutulma hakkı talebine konu verilere haberin tamamı silinmeden de erişim engellenebilir; böylelikle ölçülülük ilkesi korunmaktadır. Mahkeme bu kriterlerden yola çıkarak somut olayın unutulma hakkı kapsamında olduğunu kabul etmiş, başvuruya konu haberlerin kaldırılmamasıyla başvuranın şeref ve itibarın korunması hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.¹²⁰

¹¹⁸ N.B.B. Başvurusu, (...) para. 46.

¹¹⁹ NBB Başvurusu , (...) , para. 50.

¹²⁰ NBB Başvurusu, (...), para.71-75.

SONUÇ

Günümüzde internet ucu bucağı olmayan bir bilgi okyanusu haline dönüşmüştür. Bu sınırsızlığın boyutu, 1 rakamı ve ardından gelen 100 tane sıfır ile temsil edilen sayıyı ifade eden matematiksel bir terim olan “googol” kelimesiyle oynanarak oluşturulan “Google” isminin altında yatan “sonsuz bilgiyi organize etme hedefi”nden rahatlıkla kavranabilir. Bireyler için sınırsızlığın bu boyutu, ‘öğrenen’ olduklarında, faydalı, keyif verici müthiş birşey olabilir; ancak ‘öğrenilen’ konumuna geçişle birlikte internet zararlı, ürkütücü dehşet verici bir hal almaktadır.

Örneğin, internet sayesinde/yüzünden, bir iş ya da eğitim amacıyla yapılan başvurular sırasında, karşıdaki kişi, başvuran hakkında olumsuz değerlendirmeye açık birçok bilgiyi daha mülakat sürerken edinmektedir. Bunun dışında, günümüzde pek çok kişi tanıştığı ya da tanışacağı kişiyi ‘google’layarak o kişi hakkında olumsuz önyargılara sahip olabilmektedir. Tüm bunlar, bireyi geçmişinin esiri yaptığı gibi dilediği geleceği kurmasına da engel olmaktadır. Bu yüzden, söz konusu internet olduğunda, kişinin itibarına ve mahremiyetine yönelik saldırılar, saldırının kolaylığı ve yol açtığı tahribat göz önünde bulundurularak klasik anlayıştan farklı olarak değerlendirilmelidir. Klasik anlayışı terk edilmesi gerekliliği; şeref ve itibarın korunması hakkının ifade özgürlüğünü ortadan kaldıracak ya da gereğinden fazla sınırlandıracak şekilde yorumlanması olarak algılanmamalıdır. Burada amaçlanan, asimetrik bir tehdit haline dönüşen internet karşısında kişilik haklarını güçlendirmek, avantajlı değil fakat dengeli bir hale gelmektir. Unutulma hakkını, bu dengenin sağlanabilmesi için kişilik haklarına yapılmış bir takviye olarak görmek mümkündür.

İlk defa ABAD’ın Google Kararı’yla kabul edilen unutulma hakkını Anayasa Mahkemesi de açıkça kabul etmiştir. Buna dayanarak unutulma hakkının, artık hem uluslararası hukukun hem de ulusal hukukumuzun bir parçası olduğu söylenebilir. Özel hayatın ve kişilik haklarının bir parçası olarak hukuk sistemlerine dâhil edilen bu hakka yabancı olmadığımız söylenebilirse de unutulma hakkının kapsamı ve sınırları özellikle bu hak ile çatışma içerisinde olan ifade özgürlüğü bakımından büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla bu hakkın kapsamı da sınırları da ayrıca ortaya konulmalıdır. Bu konuda net bir çerçeve çizilebilmesi için henüz çok erkendir; ancak AİHM’in ve Anayasa Mahkemesinin kararlarında ortaya konulan ölçütler yol gösterici olmaktadır. Hukuki düzenlemelerde unutulma hakkına yer verildikçe ve yargı organları tarafından bu hak uygulandıkça, bu hakkın kapsamı ve sınırları hakkında daha net değerlendirmeler yapmak mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

- AKGÜL, Aydın, “Kişisel Verilerin Korunmasında Yeni Bir Hak: “Unutulma Hakkı” Ve AB Adalet Divanı’nın “Google Kararı”, TBB Dergisi 2016 (116)
- ALPASLAN, Şükrü M., “AİHS Uygulamasında Düşünce ve Basın Özgürlüğü”, Sahir Erman’a Armağan, İÜHF, 2000
- ALTIPARMAK, Kerem; KARAHANOĞULLARI Onur; “Pyrrhus Zaferi: Leyla Şahin/ Türkiye, AİHM/Hukuk, Düzenleyici İşlem/Kanun”, **Hukuk ve Adalet Dergisi**, Yıl 1, Sayı 3, Temmuz-Eylül 2004, (249-276)
- ARASLI, Oya; **Özel Yaşamın Gizliliği Hakkı ve T.C. Anayasasında Düzenlenişi**, Doçentlik Tezi, Ankara, 1979
- BOSSLER, Ana, “Metadata Analytics, Law, and the Future of Internet”, (ed. WINTER, Jenifer; ONO, Ryota) **The Future Internet: Alternative Visions**, Springer, 2015, s.146. ; Google Fighting New Right To Be Forgotten Proposal, InformationWeek, (08.06.2015)
- CARBONE, Chelsea E., “To Be Or Not To Be Forgotten: Balancing The Right To Know With The Right To Privacy In The Digital Age”, Virginia Journal of Social Policy & the Law, Vol.22:3
- CARTER, Edward L., “Argentina’s Right to Be Forgotten”, **Emory International Law Review**, Volume 21, Issue 1, 2013
- CİVELEK, Dilek, **Kişisel Verilerin Korunması ve Bir Kurumsal Yapılanma Önerisi**, Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı
- DANIŞMAN, Ahmet; **Ceza Hukuku Açısından Özel Hayatın Korunması**, Selçuk Üniversitesi, Y. No:99, Hukuk Fakültesi Y. No:10, Konya 1991
- Factsheet: Why do we need an EU data protection reform?, European Commission, Factsheet on “The Right To be Forgotten” Ruling, European Commission, (C-131/12)
- FAZLIOĞLU, Müge, “Forget me not: the clash of the right to be forgotten and freedom of expression on the Internet”, International Data Privacy Law, 27 May 2013
- FLORIDI, Luciano, “The Right to Be Forgotten: A Philosophical View, H:/HEINR/ JRE 2015/3d/00-Floridi.3d, 25.09.2015
- FRANTZIAU, E., ‘Further Developments in the Right to be Forgotten: The European Court of Justice’s Judgment in Case C-131/12, Google Spain, SL, Google Inc v Agencia Espanola de Proteccion de Datos’ (2014) 14 Human Rights Law Review 2014-14, Oxford University Press

GALEA, “Manuel, The Right to be Forgotten: a balance between privacy and public rights?” (Doktora Tezi).

Internet: case-law of the European Court of Human Rights”, ECtHR, Research Division, June 2015 (updated) s. 14.

JACOBS, F.; WHITE, R.; OVEY, C., The European Convention on Human Rights, Oxford University Press, 2014.

LEE, Edward, The Right to Be Forgotten v. Free Speech, A Journal of Law and Policy for the Information Society (Forthcoming); Chicago-Kent College of Law Research Paper (26.8.2015) .

LUCKERSON, Victor, AmericansWillNeverHaveThe Right to Be Forgotten, TIME, 14 May 2014, <http://time.com/> (15.12.2016).

PATRY, Melody, Are search engines the ultimate arbiters of information? INDEX, 14 May 2014, www.indexonensorship.org (15.12.2016).

PESTON, Robert, Why has Google Cast Me Into Oblivion?, BBC, 2. July 2014.

ROAGNA, Ivana, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Özel Hayata ve Aile Hayatına Saygı Gösterilmesi Hakkının Korunması, (çev. Ayşe Gül Alkış Schäling), Avrupa Konseyi İnsan Hakları El Kitapları, 2012, s.18.

TAMO, Aurelia ; GEORGE, Damian, Oblivion, Erasure and Forgetting in the Digital Age, Journal ofIntellectual Property, Information Technology and E-Commerce Law, 5 (2) 2014, www.jipitec.eu (17.12.16).

TAŞKIN, Cankat, İzmir 4. Uluslararası Bilişim Hukuku Kurultayı Bildiriler Kitabı, (s.157-167).

The “Right to be Forgotten”: Remembering Freedom of Expression, ARTICLE 19, Policy Brief, 2016.

TOOBIN, Jeffrey, TheSolace of Oblivion, The New Yorker, www.newyorker.com (21.12.16).

ROSEN, Jeffrey, “The Right To Be Forgotten”, 2012, Stanford LawReview, www.stanfordlawreview.org.

VIJFVINKEL M.M., **TechnologyandThe Right To Be Forgotten**, Master’sThesis, RadboudUniversity.

WECHSLER, Simon, The Right to Remember: The European Convention on Human Rights and the Right to Be Forgotten, Columbia Journal of Law and Social Problems, 49:1, 2015.

XANTHOULIS, Napoleon, “Conceptualizing a Right to Oblivion in the Digital World”, Research Essay at University College London, May 2012.

ZITTRAIN, Jonathan, Dont Force Google To “Forget”, N.Y. TIMES, May 2014 (12.12.2016).

<https://www.wired.com/2009/02/you-are-what-go>

<http://eur-lex.europa.eu/>

<https://www.google.com/about/company/history/>

<https://www.google.com.tr/intl/tr/policies/faq/>

<http://www.kazanci.com>

<http://www.japantimes.co.jp/>

<http://www.wsj.com/>

<http://warwicklegal.com/>

<http://www.cairnlegal.be/>

